

A keresztény nőmozgalmak a dualizmus kori Magyarországon

© **HORVÁTH Ágnes**
Eszterházy Károly Főiskola, Eger
ahorvathdr@gmail.com

A dolgozat témája a nők helyzetének, szervezkedésének vizsgálata Magyarországon a 19-20. század fordulóján, kiemelve és a feminizmustól élesen megkülönböztetve a keresztény nőmozgalmakat.

1867 után a magyar gazdasági, társadalmi, szellemi életben egy eddig még nem tapasztalt, hosszú, békés, fölfelé ívelő szakasz következett. Ez a lendületes fejlődés, ha voltak is megtorpanásai, egészen az első világháborúig tartott. A század elejére Magyarországon is lezajlott az ipari forradalmat követő gazdasági, társadalmi változások nagy része. A monopolkapitalizmus térhódítása következtében megváltozott a régi termelési struktúra. Ez a változás Magyarországon is – mint Európában mindenhol – maga után vonta a hagyományos családi életforma felbomlását. A gyárakban megjelent a legolcsóbb munkaerő a bér munkások között: a nő- és gyermekmunkás. A mezőgazdaságban cselédként a nők bér munkája Magyarországon is megszokott, elfogadott dolog volt. A gyári munkássá válás a szokatlan, - a gazdasági környezet megváltozása törvényszerűen eredményezte a nők helyzetének átalakulását – erre a szükségszerű változásra azonban sem a társadalmi tudat, sem az intézményrendszer nem volt felkészülve, nem tudta befogadni. A beáramló tőke jó ideig a férfimunkaerőt szívta fel, az 1890-es évekig kevés volt a női munkás. Az erkölcsi nézetek, szokások, előítéletek nem sokáig állhattak ellen a gazdaság követeléseinek. A 90-es években az ipar fejlődésével a termelés már jobbra a gyárakban folyt, s egyre fontosabbá vált a nők szerepe. A kenyérkeresetre utalt nők egyre nagyobb tömegben árasztották el elsősorban az előképzettséget nem kívánó munkahelyeket. Külön is figyelmet érdemel egy csaknem kizárólag nőknek fenntartott pálya: a házcselédség. A polgárság számszerű növekedésével, az életviszonyok megváltozásával számuk egyre nőtt. Az ipari és a mezőgazdasági termelésbe is egyre több nő kapcsolódott be. Fokozatosan tudtak elhelyezkedni a kereskedelmi, nehezebben az értelmiségi pályákon. Pontos statisztikai adatot arra nézve, hogy a nők férjheztek vagy hajadonok voltak-e nem találtam, de a felhasznált korabeli munkák világosan mutatják, hogy bár egyre több családanyag helyezkedik el akár gyárban, akár más munkahelyen, a dolgozni akaró nők zömét hajadonok alkotják. Így van ez a cselédekénél is, akik ha összegyűjtötték a hozományra valót, hazamentek, vagy akár a tisztviselőknél, akiknek zöme férjhez menéskor otthagya az állását (Barsa, 1982:5-6).

Röviden a századforduló nőmozgalmairól

A magyar nőmozgalom (amikor már szervezett, összefogott tevékenységről van szó), a XIX. század közepén indult meg. Első próbálkozásai a nemzeti nőneveléshez kapcsolódtak. Az abszolutizmus korának visszaesésével egyidejűleg a megállíthatatlan gazdasági haladás egyre feltűnőbb módon került ellentétbe az iskolaügy, a szociális helyzet elmaradásával. Ezt ismerték fel azok a nők, akik hosszú előkészítő munka után megalakították az Országos Nőképző Egyesületet. Ezzel a mozgalommal indult meg Magyarországon a női egyenjogúság kivívásáért folytatott, sok évtizedre elhúzódó, fellendülésekkel és visszaesésekkel tarkított, talán máig is tartó harc. A század elején ez a mozgalom nem volt egységes. A társadalom különböző helyzetű asszonyait próbálták összefogni a különböző nőegyesületek, szervezetek, melyek más-más programot hirdettek meg. Sok kisebb egyesületben föl sem merült az egyenjogúsítás gondolata, megmaradtak annál az elképzelésnél, hogy a szociális helyzeten akarnak változtatni. A XX. század elején Magyarországon alapvetően három irányzat volt megfigyelhető a nőmozgalomban. (1.) A szocialista, vagy másképpen munkás-nőmozgalom, (2.) a polgári nőmozgalom, amit sokan egyszerűen feminizmusnak neveznek és a (3.) keresztényszocialista nőmozgalom. A továbbiakban az utóbbiról lesz szó részletesen.

A keresztény nőmozgalmak megalakulása és szervezeti sajátosságai

A XIX. század utolsó harmadában Magyarországon az egyház jelentős területet veszített a korábbi monopolhelyzetéhez képest. A katolicizmus mint politikai irányzat népszerűtlen volt, hiszen a világi katolikus politikusok a 48-49-es eseményekben, illetve a neoabszolutizmus idején is konzervatív álláspontot képviselt (Hermann, 1973:444). Az egyházon belül is jelentős gondok vannak, de a polgári intézményrendszer fejlődése szempontjából ennél sokkal fontosabb az egyház és állam viszonyának megváltoztatása – amit érthető módon a polgári körök sürgettek, az egyháziak megpróbálták elodáztatni. Az egyház igazi veresége 1894. december 9-én következett be, amikor a király három törvényt szentesített: a házassági jogról szóló 1894. XXXI., a gyermekek vallásáról szóló XXXII., és az állami anyakönyvekről szóló XXXIII. törvénycikket. Ez a helyzet a katolikus egyházat a politikai szervezkedés felgyorsítására és megerősítésére ösztönözte. A polgári állam kiépítése tehát az egyház világi hatalmát, szerepét visszaszorította, az viszont – együtt a modernizálódás más követelményeivel – a neokonzervativizmus és a politikai katolicizmus megjelenését, a katolikus mozgalom erősödését is elősegítette. Ezt a helyzetet a katolikus egyház számára ég egyértelműbbé tette XIII. Leo pápa 1886-ban kibocsájtott „*Quod multum diu...*” kezdetű körlevele, melyben a magyarországi püspököket katolikus társadalmi egyesületek alakítására szólította fel. Úgy értékelte, hogy Magyarország a század végére a gazdasági, társadalmi politikai átalakulások szakaszába lépett. A tőkés fejlődés meggyorsult, a monopolkapitalizmus kialakulásának folyamata Magyarországon is megkezdődött. A gazdasági átváltozásokkal adekvát folyamatok zajlottak le a társadalmi tudatforma struktúrájában. A szabadelvűség elterjedése, a vallásos hittel szembeni közön térhódítása, majd a szocializmus megjelenése következtében csökkent a katolicizmus intellektuális hatása (Gergely, 1977:9). A kész helyzet elé állított egyházi

körök nagyhatású szervezkedésbe kezdtek. 1904-1905-ben már katolikus egyesületek sokasága működik az országban. E sorba illeszkedik a keresztény nőmozgalom megjelenése is.

A századeleji magyar keresztény nőmozgalom sokszínűségében, tagoltságában messze túlszárnyalja a feminista mozgalmat. A keresztény nőmozgalomnak két nagy áramlatát ismerhetjük meg. Az egyik csoport, mely elvet minden újítást, alkalmazkodást a megváltozott viszonyokhoz, a másik próbál bizonyos mértékig kiegyezni korával.

Laura Malholm fogalmazta meg a konzervatív irányzat programját a „*Die Frauen in der sozialen Bewegung*” című cikkben, amely 1901-ben jelent meg a Huszadik Században Dr. Szladits Károly fordításában és kritikájával. Ebben az írásában Laura Malholm a nőiség pusztulását ábrázolja. Különböző kutatásokat folytatott a nők lélektanáról, s ezzel a következő eredményre jutott. A női kérdést másként megoldani nem lehet, mint ahogy az a középkorban tették: egyházi szabályzók, klostromok, zárdák, az apácáság elterjesztésével. A nő szabadsága a nőt izolálja, elválasztja minden természet adta támaszától. A szabadságot „ideális” és „materiális” szempontból értékeli. Az ideális szabadság azt jelenti, hogy mindenki úgy gondolkodik, ahogy akar. Ezt visszautasítja a társadalom nevében is. A materiális szabadságon azt érti, hogy mindenki lássa el saját magát – erre pedig szerinte a nő alkalmatlan. Elképzelése szerint a nő természetes sorsa a férfiaknak és az egyház parancsának való alávetettség (Malholm, 1901:215-216).

Az e felfogást követő keresztény nőmozgalom a vizsgált korszakban egyre inkább elszigetelődött és egyre kevesebb követőre talált.

A többség – főként a keresztény szocialista mozgalmak előretörése (1900-as évek eleje) idején – a nők iskoláztatását, művelődését már nem ellenezte, de az egyenlőséget – mint jogi egyenlőséget, nem tartotta elfogadhatónak a férfi és a nő között, mert ennek feltétele, ahogy ők mondták: az egyenlő munkabírás volna. A nők a családi életben az otthon szentségét, a családi tűzhely tisztaságát hirdették a munkahelyen is érvényesülni akaró individualizmussal és önzéssel szemben. A Vatikán által kezdeményezett reformirányzat hatására és a polgári feminizmus, valamint a munkásmozgalom nagy vonzereje miatt a katolikus egyházi személyek közül sokan maguk is megbarátkoztak egyfajta mérsékelt reform gondolatával. Elvetették a feminizmust, s még inkább a munkásmozgalomból induló szervezkedést. Meghirdették a feminizmus egyfajta finomabb változatát, az ún. „keresztény feminizmust”, mely az elnevezés és a törekvések erősen fékezett átvételével kívánta korszerűsíteni a nőkérdés régi vágású valláserkölcsi felfogását. A XIX. század végén a mozgásba lendülő egyházi vezetés hatására sok főúri, tehetős hölgy vállalta el egy-egy kisebb helység, vidék nőinek szervezését, érdekeik – szociális érdekeik védelmét. Ez a tevékenység központilag szervezetlen, kis hatású, mégis jelentős formája a közéletiségnek. Ebből a szférából kerülnek ki ugyanis azok a keresztény nők, akik felismerik előbb az egyesületek, majd az egész országra kiterjedő katolikus nőmozgalom szükségességét, s akik képesek is e feladatok elvégzésére. A keresztény nőmozgalom aktív vezetői közül legnagyobb szervezőkészséggel és politikai vénával Schlachta Margit rendelkezett. Schlachta Margit 1909-től dolgozott a Farkas Edith által életre hívott Szociális Missziótársulatnál, de 1918-ban ez a társulat kettészakadt és a radikálisabb, politizálóbb közösség Schlachta Margit vezetésével létrehozta a Keresztény Női Tábor. Lapot szerkesztett, könyveket írt, előadásokat tartott zárdában és nyílt vitafórumokon is. 1920-ban ő lett az első magyar nőképvisező (Magyar életrajzi lexikon, 1981:684).

A katolikus nőmozgalom éppúgy mint a feministák, a társadalmi hierarchiát figyelmen kívül hagyva vállalták a nők érdekeinek képviselését. Ez a képviselés azonban nagyon hosszú ideig nem jutott el a patronázsok és az egyes egyesületek szintjéről az egész országra kiterjedő szervezet létrehozásáig. Schlachta Margit és Korányi Sarolta mellett meg kell említeni még néhány szervezőt, ők szintén sokat tettek a keresztény nőmozgalom szervezésében, akik korunkban közismert személyek voltak: Geőcze Sarolta, Farkas Edith, gróf Pálffy Pálné. Nevük külön-külön is jelzi a keresztény nőmozgalom egy-egy ágát. Pálffy Sándorné a legkorábbi szűk bázisú szervezetet hozta létre, Farkas Edith már komolyabb, de még mindig csupán szociális – karitatív – szervezetet alapított meg. Geőcze Sarolta elsősorban a középosztálybeli nők szervezésével, problémáival foglalkozott. Az első jelentős szervezet, mely már átlépi az esetlegesség határát, 1896-ban alakult meg Budapesten Katolikus Nővédőegyesület néven gróf Pálffy Pálné vezetésével. Az egyesület felkarolt minden katolikus kezdeményezést: a házasság védelmét, a család megóvását arra hivatkozva, hogy: „*A nemzet építőkövei a családok. Ha erősek a kövek, szilárdan áll az épület*” (Balázs 1935:39). Munkáját a szociális és lelki segítségnyújtás jellemzi. Pálffyné alapította meg a Munkásnőket védő Egyesületet is, mely egyelőre csak helyi jellegű, nem politikai és nem országos méretű kezdeményezés volt. Jelentőségük nem az elért eredmények nagyságával mérhető, hanem megalakulásuk, működésük a keresztény nőmozgalom első sikerének értékelhető. 1904-ben a Katolikus Munkásnők Egyesülete kezdi meg munkáját – az már az egész országra kiterjedő szervezet lett volna, de érdemi munkát nem tudott végezni. A XX. század első néhány éve a próbálkozások ideje volt a keresztény nőmozgalom számára. Az 1905. után gomba módra szaporodó egyesületek közül csak a legfontosabbak és a mozgalom irányának vizsgálatához szükséges szervezetek kerülhetnek itt megemlítésre.

1908-ban gróf Pálffy Sándor alapította meg a Katolikus Petronage-t, amelynek deklarált célja a züllés veszélyének kitétt lányok megmentése volt (Hermann, 1973:497). Ugyanebben az évben alakult meg a Katolikus Háziasszonyok Országos Szövetsége család- és családvédelem céllal. Az országos szervezetség valódi mércéjét elsőként a Szociális Misszió-társulat érte el, amelyet Farkas Edith hívott életre 1909-ben. Támogatóik az egyház legmagasabb köreiből kerültek ki: Prohászka Ottokár, Fischer-Colbrie Ágost kassai püspök, Mézy Engelbert dr., aki a szabályzat megalkotásában segédkezett és ő látta el a lelki felügyeletet is. A szervezet szükségességének felismerése a gyakorlati munkából adódott: a szervezeteket, egyesületeket csak úgy lehet fenntartani, életképesen működtetni, ha azok sokféle szociális hivatalaiban képzett és a keresztény nőmozgalom számára elkötelezett emberek dolgoznak (Farkas 1911:15). A szervezet a korszakban igen modernnek számító belső struktúrával és működési szabályzattal rendelkezett, amelynek bemutatásától e helyütt el kell tekintenünk, ugyanakkor Farkas Edith saját, önálló kötetében részletesen bemutatja ezt is. A Szociális Missziótársulat megalakulásakor a legjelentősebb katolikus nőmozgalmi szervezet volt. Az 1910-es években sorra jelentek meg vele egyenrangú, majd tőle nagyobb jelentőségű szervezetek. A Missziótársulat sokáig működött – a két világháború között is aktívan dolgozott, de a politikai jogokért vívott harcot, a politikát soha nem engedte be a Társulat életébe. Végül ez lett az oka a viszonylagos háttérbe szorulásának, annak, hogy a keresztény nők országos összefogásában nem tudott később meghatározó szerepet játszani.

Az 1910-es évek első nagy eredménye a katolikus nőmozgalom szempontjából az 1912-ben engedélyezett és megalakult Katolikus Munkásnő Egyesület, mely Korányi Sarolta nevéhez kötődik. Korányihoz szociális munkája során legközelebb a

munkásnő-kérdés állt, valószínűleg, mert nem volt igazi gazdája. A szociáldemokraták és a feministák sem tudták igazán megszervezni a nőmunkásokat. Korányi egyesületet akart szervezni számukra, mely egybefogadná a munkába állt nőket. Kérvényezés után engedélyt kapott erre az egyházi hatóságokból, de nem bíztatták sok sikerrel. Korányi ugyanakkor a munkásnők körében látta az egyház újabb térhódításának – vagy inkább visszafoglalásának egyik lehetőségét. A munkásnők szervezése Korányi szerint az Egyház számára azért is fontos, mert ennek a félmillió embernek a lelki életét irányítani kell – ez csakis az egyház feladata lehet. 1912-től 1919-ig 30 Katolikus Munkásnő Egyesület alakult meg és működött kb. 24 000 taggal. A fővárosban 8000, vidéken 16 000 követője volt. Elmaradhatatlan szócsöve a *Katolikus Munkásnő* havonta jelent meg (Balázs, 1935:50). A különböző katolikus nőegyesületek, társulatok munkájának összefogására 1913-ban került sor, amikor Pallavicini Edéné örgrófné vezetésével létrejött a Katolikus Női Tanács. A Tanács létrehozóinak célja az volt, hogy összekapcsolja, koordinálja a különböző női katolikus egyesületek munkáját és előkészítse azok közös akcióit. Ez azonban még nem jelentette azt, hogy a működő egyesületek valóban egy központ irányítása alá tartoznak – szervezeti önállóságuk mellett teljesen önállóak voltak működésükben is. Korányi Sarolta nagy célja egy katolikus nőszövetség megalakítása 1918-ban realizálódott, amikor megalakult a Magyar Katolikus Nőegyesületek Országos Szövetsége. A háború alatt a katolikus egyházhoz csatlakozva támogatták a háborús kormányt. Politikailag ennél többet nem tettek, hisz hangoztatott elvük a politikamentesség volt. Szociális munkájukat, a nők segítségét, szervezését kizárólag gazdasági és karitatív téren tovább folytatták. A harcokban résztvevők családjainak ellátása, a frontokról visszatért sebesültek ápolása és segítése, az elesettek családjainak felkarolása volt mindennapi munkájuk célja. Az egyház, mint arra már utaltunk, könnyen és rugalmasan alkalmazkodott a megváltozott körülményekhez. Mint azt Martinovich vagy Prohászka is hangoztatták – a nő ne vállaljon politikai szereplést – de! ha a kormány megszavazza az általános választójogot – vagy kiterjeszti azt a nők egy bizonyos rétegére, nem szabad veszni hagyni a kínáló lehetőséget. Ez a változás 1918. november 23-án következett be. E napon tették közre az 1918. I. néptörvényt, mely szerint minden 21. életévét betöltött férfi és 24. életévét betöltött írni-olvasni tudó nő választójogot kap. Ez a döntés indítja el az addig legnagyobb katolikus nőegyesület, a Szociális Missziótársulat bomlását. A Társulat alapító főnöknője Farkas Edith, ragaszkodott a pusztán karitatív-szociális jelleg megtartásához, míg a vezetőség több tagja az aktív politikai szereplés mellett foglalt állást. Schlachta Margit vezetésével az utóbbiak kiváltak a Missziótársulattól, s még abban az évben, 1918-ban megalapították a Keresztény Női Tábor (Országos Keresztény Női Párt). E pártot ideológiájában megkülönbözteti az összes többi katolikus nőegyesülettől az a tény, hogy alapszabályában többen közt megtaláljuk a politikai jogok fontosságát.

A keresztény nőmozgalom ideológiája

Az ideológusok és támogatók közül kiemelkedik Martinovich Sándor Prohászka Ottokár és Giesswein Sándor. Mindhármuk tollából keresztény nőmozgalmat segítő írások sokasága származott. A nőkérdést valamennyien élőnek tekintették, de elutasították az addig rá adott válaszokat. Különösen Martinovich írásai nem mentesek a túlzásoktól, érzelmi telítettségtől, de 1918-ig, saját korában ő adja a legáttekinthetőbb összefoglalást, értékelést e témakörben. Álláspontja szerint a nőkérdés valóban nem a nő-férfi kapcsolatban rejlett, hanem a feminizmus okai ennél sokkal mélyebbek. A nőkérdést a társadalmi léttel egyenlő idejűnek tartja. Martinovichnak a feminizmusról alkotott véleményében helyzetéből adódóan erőteljes valláserkölcsei felfogással találkozhatunk (Martinovich, 1918:4-8).

A nőkérdés kiéleződésének okaként a keresztény mozgalom ideológusai először is – nem lebecsülve a jogot, szokásjogot és hagyományokat – az ugrásszerű gazdasági fejlődést jelölték meg, mely megzavarta a hagyományos termelés rendjét – fölborítva ezzel a családok megszokott életmódját. A nőkérdés másik alapvető okát a társadalom különböző helyzetű nőire gyakorolt gazdasági nyomásból eredeztetik. A megváltozott munkakörülmények és –lehetőségek különösen a középosztálybeli nőket hozták kilátástalan helyzetbe (a proletár nő a gyárakban könnyebben talált munkát). De a középosztály nem állhatott be gyári munkásnőnek, megfelelő női pályák pedig nem léteznek. Ez az oka, hogy a nőkérdés először nem a proletároknál, hanem a középosztályban vált akuttá, ahol egyre erősebb hangok kezdték követelni a nők számára a férfiművelődés és a férfpályák szabadságát. Ezzel szemben a férfiak ama aggályuknak adtak kifejezést, hogy ez esetleg a nők elnőietlenedését eredményezheti, amely negatív kihatással lesz a családra és a kultúrára (Martinovich 1918: 16). A középosztálynak az a problémája, mely majd 1920-tól lesz meghatározó és válságos, a nőket illetően már a dualizmus idején jelentkezett. Martinovich Sándor szerint a feministák gondolatvilágában erre a problémára csupán kétféle válasz van: férjet szerezni vagy tanulni és ezzel bejutni a magasabb keresetet biztosító pályákra. A püspök arra hívta fel a figyelmet, hogy ezek a valóságban nem jelenthetnek perspektívát és megnyugtató megoldást (Martinovich, 1918:16-19). A nőkérdés nem egyszerűen a nők magánügye, nem egy perifériára szorult problémakör, hisz a társadalmi progresszió minden eleme képviselve van különösen a feministák által. Martinovich püspök nagyon jól ismerte fel, hogy a feminizmus veszélyes radikális mozgalom, amely egyáltalán nem csupán a nőkérdés körül mozog, hanem a társadalmi-politikai berendezkedés egészét érinti. A keresztény álláspont soha nem fogadhatja el a feminizmusnak azon törekvéseit, mely a nőt „kiragadná” a házasságból s az egyház által tabuként kezelt nemiséget az emberek hétköznapi gondjaként kívánná megoldani. Az egyház küzdelme a polgári házasságkötés ellen a Wekerle kormány idején: nem nőkérdés. Mivel azonban a feministák programjában szerepel az egyházi házasságkötés bírálata – Martinovich a feminizmus és a fennálló kereszténység közti ellentétek egyikeként kezeli ezt a kérdést. A nőképzés szükségességét, egyesületek létrehozását feltétel nélkül elfogadja a katolikus irányzat is, Martinovich is. A képzés célja és minősége tekintetében azonban újabb jelentős különbségek lépnek fel a feminizmussal szemben. Ugyanakkor a választójogért folytatott harcot nem helyesli, sőt a feministákkal együtt fellépő férfiakat is elítéli. Azzal védi a választójog korlátozottságát, ami miatt a feministák más polgári gondolkodók és a szociáldemokraták is támadják ezt a rendszert: a nő mindenképp beleszól a politikába, ha másként nem a férje révén. Míg ezt a láthatatlan befolyást az előbb említettek elítélik és legalizálni akarják, Martinovich

pozitívan értékeli. Ha azonban a parlament mégis megszavazná a nők részére a politikai jogokat, Martinovich nem zárja ki a katolikus nőket a politikai szereplésből. Ez utal az egyház újra megélenkülő politikai szereplésére. Martinovich Sándor felismerte a valós viszonyokat, a nők problémáit. De szövegéből, a feministák elleni megállapításaiból arra is lehet következtetni, hogy ellenkezései nem csupán eszmei alapúak. Végül is azt fájjalja, hogy a feministák előbb kerestek választ a kérdésekre, mint az egyház. Giesswein Sándor a feminizmussal kapcsolatban ugyanazokat a kritériumokat említi, mint Martinovich: a nőiesség védelmét és a családi élet szentségének megóvását. Ugyanakkor az önálló kenyérkereső nők számára a politikai érdekképviselet szükségességét hangsúlyozza.

Összegzés

Az 1867-et követő gazdasági fellendülés hatására jelentős változások mentek végbe a magyar társadalmi és politikai életben. Megváltozott a nők gazdaságban elfoglalt helye, s ez megváltoztatta a családban, társadalomban betöltött szerepüket is. Érdekeik jogok és képviselők híján nem, vagy csak minimális mértékben képviseltettek. Szervezésük, szervezkedésük nagyon lassan indult meg. Jelentős politikai pártokhoz csatlakozva, de külön szervezetként a századfordulón megalakultak a különböző nőegyesületek: keresztény nőegyesületek, feministák, szocialista-szociáldemokrata szervezetek. Szervezeti felépítésük, működési rendjük megegyezett a többi létező pártéval. Volt alapszabályzatuk, vezetőségük, „tishti karuk”. A három alapvető irányzat azonban korántsem volt egységes. Nemcsak a belső egység hiányzott, hanem a különböző irányzatokhoz tartozók összefogása is. Nem segített ezen a helyzeten az Országos Nőbizottság megalakítása sem.

A keresztény nőmozgalom polgári bázisát és jellegét a keresztény középosztály, a köz- és állami tisztviselők és kevésbé az értelmiség lányai, asszonyai adták. Ez a társadalmi bázis sokkal tradicionálisabb, mint a tőkés polgári réteg. Ez a mozgalom is a megváltozott világ realitásainak felismeréséből nőtt ki, de a változást nem akarta gyorsítani, s ha a nőknek nagyobb szerepet kívánt, az ugyancsak egy tradicionális eszmerendszer keretében akarta. Ez a tradicionalizmus nemcsak a római katolikus egyház keretét, eszméit, erkölcsi normáit jelentette, hanem azt is, hogy az elkerülhetetlen változások ezek jegyében és szellemében menjenek végbe. Cél, hogy a nők nagy többségére kellő befolyást gyakorolhassanak azok a nők, akik e tradicionális elemeket képviselik. A nők emancipációjának hátrányát a keresztény nőmozgalom vezetői, „ideológusai” reálisabban ismerték fel, mint a feministák. Behatóan vizsgálták a társadalom egészére, a családra, a gyermekek nevelésére mi több az egész női nemre érvényesülő hatásait.

Irodalomjegyzék

- HERMANN Egyed (1973). *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig*. München: Aurora Könyvek.
- BARSA Endre (1982). *Mit kell tudni a nőmozgalmakról?* Budapest: Magyar Nők Országos Tanácsa, Kossuth Könyvkiadó.
- GERGELY Jenő (1977). *A keresztényszocializmus Magyarországon 1903-1923*. Budapest: Akadémia.
- MALHOLM, Laura (1901). Die Freuen in der socialen Bawegung. *Husadik Század*, (1)
- Magyar életrajzi lexikon* (1981). Budapest: Akadémiai.
- BALÁZS Benedicte (1935). *Korányi Sarolta 1869-1935*. Budapest.
- FARKAS Edith (1911). *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése*. Budapest: Szociális Missziótársulat.
- MARTINOVICH Sándor (1918). *A Kereszténység és Feminizmus*. Pécs.